

**JOSE MIGEL BARANDIARANI
OMENALDIA**

Ataun, 1989-II-25

JOXE MIGEL BARANDIARAN JAUNARI EUSKALTZAINDIAK OMENALDIA

Ataun, 1989-II-25

Jean Haritschelhar

Euskaltzainburua

Joxe Migel Barandiaran euskaltzain kide agurgarria.

Joan den Abenduaren 31an sartu zara ehungarren urtean. Mende oso bat abantzu mundu honetan bizi zarela, bere gora beherekin, bere aldakuntzekin, erreinu errepublika eta bertze. Ehun urteren historia iragan duzu eta ez zen nola nahikoa. Bizi luze bat beraz, baina ez nagia eginez. Pentsa daiteke beti gogoan zintuela Axularrek nagia eginikako erasiak:

“Zoaz nagia, xinhaurriagana eta kontsidera itzazu haren bideak eta bidexkak, joan-etorriak eta itzul-inguruak nekeak eta trabailuak, eta ikasiko duzu zuk ere nola behar duzun aitzinerat eta bethiere bizi, ibili eta gobernatu”.

Bai, zure bizi guztian xinaurriaren pare ibili eta gobernatu zara. Ez ote da xinaurri lan ikertze lana, bereziki harpe, leize, mairu baratzetan ibiltzen zinelarik gure arbasoen historiaren bila. Xinaurri lana, lurra emeki emeki miatzen zinuclarik aurrehistoriako euskaldunen herexak aurkituz, segituz, ezagutuz. Ez zen oztoporik zuretzat. Sartzen zinen oraindik ezagutuak ez ziren leizetan lurpeko ilunbea zilatzen zinucl arduko gizonak eginikako marrazkiak aurkituz, istudiatuz, salbatuz. Euskal Herriko lehen gizona zer zen eta nor zen badakigu orain zuri esker. Erranen didazu, eta arrazoinekin, ez dakigula zehazki nor zen baina eman diguzu sekulan nehork eman ez zuen lehenbiziko itxura, egiazko hurbiltze zientifiko bat.

Xinaurri lana ere ibili zarelarik herriz herri gure Euskal Herri guztian, jende zaharrekin mintzatuz, aurretik ondo asmatutako behar ziren galdeak eginez, haien ahoetarik bilduz lehengo ipuin, alegia, historia eta erranak. Bai *Eusko folklore*-an, bai *Ikuskan* agertu dituzu xeheki inkesta horiek ahozkatzen ziren bezala, euskalkiak begiratzuz eta zainduz. Haiei esker eusko mitologia zaharra eman diguzu ezagutzerat ez guri, Euskaldunei bakarrik, baina mundu guztiari.

Egia erran, mundu guztiak ezagutzen zaitu, mundu guztiak badaki nor zaren, jakintsunen munduak goraki aitortzen duela jakintsun haundi zarela. Ez ditut hemen aipatuko zein erresumatan egin dituzun mintzaldiak, zein kongresu zientifikotan ibili zaren. Euskal Herriaren lekukotasuna agertu duzu atzerrietan eta denbora berean Euskal Herriaren omena hedatu.

Baina zer izanen zen zure lana ez balinbazinitu dizipuluak sortu? Xinaurriaren pare geroari buruz jokatu zara. Hala nola xinaurriak bildua duen bihia “hozidurak janez gero, lurraren humidurak eta hezetasunak, gainerakoa ustel eztiaron, atheratzen du noizik behin kanporat, airatzera eta iguzkiztatzera”, hala-ber egin duzu zure ikasleekin kanporatuz zure jakituria eta esperientzia, bertzeen gogoak moldatuz, haziz, mamituz. Xinaurri lana erakaslearena, baina lan ederra, premiatsua.

Apaiz zara eta erakasle. Ikertzale ere bai ez baita erakasle onik ikertzale ez denik. Bide urratzaile han, Gasteizko Seminario nagusian, moldatzen zinituelarik apaiz gai gazteak erakatsiz zer zen Euskal Herriaren aurrehistoria eta historia, etnologia, soziologia. Gai irriskorrak 1920 eta 1936 arte horretan, Don Manuel Lekuonak erakasten zaielarik euskal literatura. Gehienek orduan ikasi zuketean beren sort herriaren aberastasuna ez baitzen holakorik erakasten gobernuko eskoletan ez Frantzian eta ez Espainian. Herriaren kontzientzia, hots, hitz batez abertzaletasuna, euskal kulturaren erakaskuntza horretan oinarritzen zen eta zuk, Don Jose Migel Barandiaran, parte handi bat hartu zenuen. Euskaldun jendea zure dizipulua izan da.

Gero hasi zen 1936.eko gerla ikaragarria, Euskadi sakabanatua, zauritua, ilunpean sartua. Erbesterako bidea hartu zenuen orduan, Baionan, Miarritzen eta gero Saran bizi zinela. Uste dut ongi etorri on bat ukan zinuela Iparraldean kasu horietan Iparraldea baita euskaldunen aterbea. Saran iragan duzu dotzena bat urte. Sara, herri ederra, osoki euskalduna, Sara, Iparralde eta Hegoaldeko lokarria aspaldidanik, Axular idazle paregabekoa dela lekuko Urdazubitarra sortzez eta Sarako erretore, Etxeberri aldiz saratarra sortzez eta Beran, Hondarribian eta azkenik Azkoitian mediku.

Saran ez zara alferrik egon. Han segitu dituzu azterketak han ezagutu dituzu Iparraldeko gazte batzu eta zuri esker sortu dira ikertzale gazteak. Hor dira lekuko 40 edo 50 urteren buruan “Lauburu” deitzen den elkartearen kideak, denek, aho batez aitortzen dutela zer zorretan dauden zurekin. Euska Herri osoko erakasle eta maisu izan zara, hango eta hemengo ikertzaileen erakasle nagusia eta egiazko lokarria.

Saran bizi izan zara. “Saran” gara, Lapurdiko itxura duen etxe hau “Sara” deitu baituzu Sarako oroitzapen goxoa gogoan hobeki atxikitzeko. Jakin ezazu, guk, Iparraldeko guk pozik gaudela ikusiz holako atxikimendua lekukotasuna.

Abenduaren 31 batean jaio zinen, urte zaharra bururatzen zela, urte berri bat sortzen zela. Laurogei eta hemeretzi aldiz ikusi duzu urte berriaren hastapena. Ehungarren urtea zabilta. Jainkoak eman diezazula berte urte berri batzuren ikusteko zoriona. Hauxe da eskatzen dioguna bihotzaren erditik.

JOXE MIGEL BARANDIARAN JAUNARI EUSKALTZAINDIAK OMENALDIA

Ataun, 1989-II-25

J. M. Barandiaran

Esker mila. Esker mila. Danoi eman behar dizkizuet eskerrak egiten dizkidazuten gauza honezaz eta esaten dizkidazuten hitz ederregatik. Eta egia esan bai bizi izan naiz han eta hemen. Eta gertatzen zait hauxe: gosaldtu han, Saran; bazkaldu Saratxoki izena zuen etxe batean, Donostian; eta afaldu, Sara izena duen Ataungo etxe hontan.

* * *

Orduan Sararekin badut hartueman haundia. Ez hitzekin eta izenakin bakarrik, baita gauzakin gertatzea. Batez ere hango lagunekin eta hemengoekin, baino hangoak ere bai. Han hain ondo hartuak izan ginen beti, han Saran, ez zezakeen inola ere ahaztu gauza hori. Eta horregatik eman genion etxe honi, ezta nere etxea, nere iloba hemen nerekin bizi denarena da, horrena da etxea eta jarri zion "Sara" etxea, Sara herriari eta herrikoei batez ere zor haundia genielako. Horregatik. Orduan, ba, ez da hitza bakarrik, hitzak zer esan nahi duen ere jakin behar da, eta guretzat esan nahi du hori dana. Zeinen ongi hartuak izan ginen hango Saran eta horregatik bere, ba, ezin genezakeen ahaztu, bere harrera, egiten ziguten harrera eta hango ezagunak, hango bizikerak eta, batez ere, hango lagunak. Ba, ez da hori bakarrik, gainera berak ere, gurekin izan dute, ba, esker ona, nonbait, zerbait egin gendun, ez ginen gaizki ibili nonbait; zergatik nire izeneko harri bat jarri zuten, han Saran; da hori eskertu beharrean nago benetan, benetan. Han Axularren harri bat bada, lehendik jarria eta Axularren harriaren ondoan jarri dute beste bat nere izeneko. Orduan, eskertu beharrean nago ongi hori. Ni ia Axularren pare bezala han harriari jarri naute, ez naiz bardina baino... ez da nola, egingo det neure burua, Axularren mailakoa! Ez, ez. Axular beste bat zen, da asko balio zuen gizakia. Gauza handiak egin zituen. Ni, han asko ibilia naiz eta ondo hartua izan nintzan eta behar nituen eskertu eta behar ditut eskertu hango lagunak, lagun haundiak, Sarakoak, Baionakoak, Miarrizkoak eta danak. Toki askotan ibilia naiz. Toki askotan. Ibili beharra izan nuen, gainera da, ni nintzelarikan delegadu bat nintzen, Frantziako, han bada, prehistoriari buruz elkarte bat, Frantziar, eta ni nintzen elkarte honen delegadu bat hor, Laburdin eta inguru hortan. Horregatik, Laburdin ibili beharra izan nuen. Toki askotan, mendi askotan, herri askotan. Jakina, bialtzen nituen horko ikaskuntza guztiak eginda, horko ikerketen ondorioak, bialtzen nituen Paris aldera, hango Ministerio

de Cultura edo haruntza. Han ibili nintzen lanean. Oso eskertu beharrean naiz hango lagun guztiei, herri guzietan ongi hartua. Herri askotan ibili nintzen, baina denetan ongi hartua, ongi hartua. Eta langundu. Ba zuten ekintza, ahalegina egiten zuten. Asko eskertu beharrean naiz ni alderdi hura. Asko.

* * *

Eta orain zer esango det? Hementxe zaudete sail bat nik eskertu behar dedana, zuek ere. Mila esker eta ongi etorriak eta hementxe naukazute egin ahal dedana egiteko prest. Eta eskerrak zuei.

* * *

(Jean Haritschelharrek, Euskaltzainburuak, Euskaltzaindiko domina eman ondoren, zera adierazi du, hots:)

Mila esker. Hau da oroiri haundia. Haundia. Eta eskerrak zuei. Beno. Eztakit nik honenbeste merezi nuen.

* * *

(Jarraian, J. M.ª Satrustegik, Euskaltzaindiko Idazkariak, *Onomasticon Vasconiae 3: Toponimia de la Cuenca de Pamplona. Cendea de Olza*, eskaintzean zera adierazi du, alegia.)

Toponimiak asko erakusten digu. Gure lurraldia erakusten digu. Eta gure lurraldia behar dugu ikasi. Lurraldiari zor diogu izugarri. Holako gauzak maite ditut asko. Neroni ere lurrean ibilia naiz asko, toponimia egin behar izan dut zerbait, ez gehiegi. Baina zerbait bai, eta hori maite izan dut beti. Ezta aski hemen bizi izatea batekin eta bestearekin. Haien lurra guk ere darabilagu, inguru. Kontuz ibili behar dugu. Gurekin ba du zeregina, izan du zeregina eta beti iraungo du bere egintza horrek beti iraungo du, beti ibili da gure inguru. Mila esker. Esker mila denoi. Mila esker. Ez nuen sekula ametsik egingo, egia esan. Ametsik egin gabe etorri zat. Esker mila. Mila esker. Hemendik aurrera ba litzake ametsetan ere egitea. Esker mila.